

MEMORII ALE MOȘNENILOR ULTERIOARE RĂSCOALEI DIN 1907

Alexandru A. MAREȘ*

Situația de ansamblu a țărănimii, reprezentantă a cca 4/5 din populația țării la începutul secolului al XX-lea, a făcut obiectul a numeroase studii, majoritatea circumscrise analizei mării răscoale din anul 1907.

La împlinirea unui veac de la desfășurarea tragicelor evenimente, aspectul social al problemei agrare își dezvăluie noi dimensiuni pe baza informațiilor din unele fonduri arhivistice mai puțin cercetate. Ele confirmă starea materială precară a unei mari părți a populației rurale aflată în așteptarea ușurării accesului la pământul de cultură și a unei administrații mai puțin corupte. Insuficiența islazului pentru vite, condițiile tot mai apăsătoare de arendă, precum și alte dificultăți cotidiene i-au adus pe mulți din micii agricultori în situații disperate în care își vedeau existența zădărnicită.

Viața grea nu îi ocolea nici pe țărani moșneni, dintotdeauna proprietari pe o bucată de pământ, dar ale căror condiții se agravaseră la începutul anilor 1900. Ei nu beneficiaseră de efectele reformei agrare din timpul lui Cuza și, în urma sporirii numărului populației, moșnenii, precum cei din comuna Lonești-Tomșanca, județul Argeș, considerau că „stăm mai rău ca împământeniții de la '64”¹. Aceeași stare de spirit o împărtășeau locuitorii din comunele Milea Isbășești și Corbii Mângureni tot din județul Argeș, când afirmau că „Suntem cu toții pierduți cu desăvârșire”², precum și cei din comuna Bârzoiu de Gilort. Aceștia apreciau că „astăzi [1908; a. n.] am ajuns ... mai greu ca foștii clăcași”³. La rândul lor, moșnenii din cătunul Negrenii de Sus, comuna Negreni, județul Vlașca afirmau că „din cauză că nu avem unde pășuna nici o vacă și oi pentru lapte trăim foarte rău, hrănindu-ne cu mâncarea cea mai rea [motiv pentru care; a.n.] pelagra și alte boli periculoase cuprinsese cea mai mare parte dintre noi”⁴.

Dintr-un raport al unui funcționar de rang înalt adresat Ministerului Agriculturii și Domeniilor reiese atât sărăcia din lumea satului de câmpie, cât și pericolul speculării situației disperate a țăranilor. Pe moșia statului Praporul din

---

* Profesor gr. I la Școala nr. 98 „Avram Iancu”, București.

¹ Arh. N.I.C., Fond Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor. *Islazuri, Generale*, dosar nr. 1/1908, f. 4. În continuare se va cita Arh. N.I.C., fond M.A.I.C.D., *Islazuri, Generale*.

² *Ibidem*, f. 19.

³ aprecierea noastră.

⁴ *Ibidem*, f. 21.

⁴ *Ibidem*, f. 9.

comuna Amărăștii de Jos, județul Romanați existau trei școli cu cinci învățători și trei învățătoare. „E mare lipsă de lemne și învățătorii mi s-au plâns, rugându-vă [d-le ministru, a.n.] să dispuneți vânzarea copacilor dispersați și a uscăturilor ce se găsesc în pădurea Praporul și să se prefere școlile înaintea amatorilor speculanți care la cumpără de la Stat spre a le revinde la prețuri exagerate”⁵. O situație asemănătoare se înregistra în 1908 și în comuna Flămânda din județul Mehedinți: „Lemne cel puțin pentru foc nu avem, ceea ce sunt destule uscate în pădurile din acea proprietate [moșia statului Rogova; a.n.], însă noi suferim foarte apăsător”⁶.

Conștientizând dificultățile traiului cotidian, unele comunități au decis să aducă la cunoștința înaltelor autorități ministeriale și regale situația existentă, sperând ca pe baza legilor adoptate după înfrângerea mării răscoale, să își îmbunătățească pe cât posibil viața. Moșnenii din cătunul Negrenii de Sus, comuna Negreni, județul Vlașca afirmă cu optimism că „noua lege pentru învoielii agricole între alte mari îmbunătățiri aduse nouă țăranilor, prevede și înființarea islazurilor comunale, mare și lăudabilă faptă pentru onor nostru guvern actual ... Acum cu înființarea islazurilor comunale, vom trage mari foloase pentru îmbunătățirea traiului nostru”⁷.

Memoriile elaborate cu ajutorul preoților, învățătorilor și agronomilor suprindeau o serie de greutăți comune ale micilor agricultori și erau, adeseori, întărite de zeci de semnături ale capilor de familie locali. Nu putem să nu remarcăm speranța pusă în buna credință a suveranului, sau a ministerului de resort, în rezolvarea cererilor înaintate, de altfel, modeste și îndreptățite. Într-un memoriu adresat de moșnenii din comuna Ștefănești, județul Gorj, suveranului Carol I, prin intermediul Camerei de Petițiuni se afirma: „Venim la milostivirea Majestății Voastre ca la un bun părinte al nostru și îmbunătățitor a toată țara ... Noi nu avem pământ de hrană, nici livezi de fân, nici islaz de vite, ci numai țăruii casei ... Venim cu lacrimi fierbinți și cu genunchii plecați a ne lua și nouă în considerație plângerea neajunsului nostru [...] de a ne putea hrăni, pentru că nu mai putem a mai purta atâtea greutăți [de] la domnii proprietari ce ne pune a plăti. Prea Înaltă Majestate, cerem ca după legea nouă să ni se dea și nouă pământ din moșiile statului ... sau de la domnii proprietari, de unde credeți Înălțimea Majestății Voastre, numai să ni se dea, că-l plătim și noi în rate cum plătesc și alții”⁸. Tot în anul ce a urmat marelui conflict social, într-un alt memoriu având același înalt destinatar, moșnenii din comuna Bârzoii de Gilort, tot din județul Gorj, arătau că: „Noi fiind lipsiți de pământ alergăm înaintea Majestății Voastre cu lacrimi în ochi și cu genunchii plecați, la părintele nostru și al întregii Țări Românești, mijlocindu-ne ca după făgăduințele date în timpul nenorocitelor răscoale țărănești [...] a ni se da și nouă dreptul la pământ de cultură și pășunat cu vitele, de la care putem să extragem și noi dările către stat ...”⁹. Dorința de a fi buni cetățeni contribuabili era condiționată de posibilitatea de a avea acces la pământ ca sursă de venit. În condițiile în care o nouă expropriere a mării proprietăți particulare nu era iminentă, nădejdea rezolvării doleanțelor din fondul funciar al statului, era pentru țărani una din puținele ocazii „ca să putem scăpa și noi mai cu ușurință de biciul lui Atila”.

⁵ Arh. N.I.C. fond *Ministerul Agriculturii și Domeniilor; Regii*, dosar nr. 2157 bis/1911, f. 42. În continuare se va cita *M.A.D.*

⁶ Arh. N.I.C. fond *M.A.I.C.D.; Islazuri, Generale*, dosar nr 1/1908, f. 15.

⁷ *Ibidem*, f. 9.

⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁹ *Ibidem*, f. 21

Plastica apreciere îi viza pe cei doi proprietari locali reclamați în petiție¹⁰.

În ciuda stilului simplu și direct, petițiile sunt impresionante prin dezvăluirea greutăților îndurate de cei mai amărâți dintre țărani și ne arată că pretențiile lor erau în esență mici pentru o țară bogată. Echilibrul existențial, cu toate privațiunile cotidiene și puținele nevoi de ordin sociale conștientizate, se pare că depindea într-o mare măsură de asigurarea locului de islaz pentru vite. Rolul lor în mica gospodărie țărănească era covârșitor: reprezentau garanția putinței de a desfășura plugăria fără de care nu puteau lua pământ în arendă, asigurau produse alimentare indispensabile unei bune dezvoltări fizice și nu în ultimă instanță erau venitul de rezervă în perioadele de mari lipsuri generate de foamete sau secetă. Tocmai de aceea cererile acordării de islaz reveneau ca un leit motiv în numeroasele petiții țărănești. Din păcate pentru categoria moșnenilor, legea pentru învoielile agricole nu prevedea dreptul acestora de a li se acorda islazuri de pe moșiile statului¹¹. Există în epocă percepția că mult nu va mai trece și statul va rămâne proprietar numai pe păduri, mine și bălți, deoarece tot terenul agricol al bunurilor sale rurale va fi parcelat și distribuit¹².

Expresivitatea formulelor în care țăranii își argumentau cererile și caracterul de acțiune întărită prin numeroasele semnături, confereau petițiilor un aspect în egală măsură convingător și dramatic. Moșnenii din comuna Godinești, județul Dolj, după ce arătau că au „întâmpinat mari suferințe din cauza lipsei de islaz neavând unde pășuna și noi vitele necesare”¹³ solicitau teren de pășune din proprietatea statului Vatra Tismana. Ei își motivau cererea prin faptul că „dl arendaș sub cuvânt că profită mai mult din recoltă decât din învoiala cu vitele”¹⁴ nu le mai acorda teren. Aceeași solicitare o făceau și moșnenii din comuna Câlcești, județul Gorj deoarece „în prezent suntem foarte strâmtorați neavând unde să paștem vitele”¹⁵. Membrii ai mai sus amintitei comunități din comuna Negreni explicau situația precară în care se aflau prin faptul că „cea mai mare parte dintre noi nu avem decât locurile de casă, iar cea mai mică parte mai avem și câte un pogon sau două de arătură. În cătunul nostru, Negrenii de Sus, nu este nici o proprietate mai mare din care să ni se dea islaz și întotdeauna am fost și suntem învoiți pe moșia statului Udupu-Horezeanca și [pe] moșia statului Glăvaciocu la depărtare de 2 km”¹⁶. Din aceste considerente „cu genunchile plecate”¹⁷ moșnenii rugau să se continue acordarea de islaz pentru vite în proprietățile amintite.

Țăranii se simțeau nedreptățiți și pentru faptul că deși constituiau baza armatei și li se solicita să-și riște viața pentru apărarea pământului țării, nu prea aveau acces la acesta pe timp de pace. „La chemarea ce ne-a făcut țara am răspuns cu toții la apel a merge pe câmpul de operațiuni fără a pune Țării vreo condiție. Am plecat lăsând munca câmpului în părăsire, părinții neputincioși, soțiile și copiii în cea mai neagră mizerie, fără ajutor...”¹⁸ se arată într-un memoriu al unor săteni din

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 3.

¹² Agricola [D. Protopopescu] *Asociațiuni sătentești*, București, 1903, p. 41.

¹³ Arh. N.I.C., fond M.A.I.C.D.; *Islazuri, Generale*, dosar nr. 1/1908, f. 2.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, f. 5.

¹⁶ *Ibidem*, f. 9.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Arh. N.I.C., fond M.A.D; *Direcția Bunuri*, județul Argeș, dosar nr. 2/1912, f. 12.

comuna Teiu, județul Argeș, făcându-se referire la campania din cel de-al doilea război balcanic. Spiritul patriotic al țăranilor români era mai presus de orice îndoială, ei recunoscând cu mândrie că „am plecat cu dragoste de țară, a ne-o apăra de dușmani ... să arătăm lumii că știm să ne apărăm hotarele și chiar să le mărim ...”¹⁹. Statutul de recent mobilizați nu le adusese însă nicio îmbunătățire a traiului și nici vreo schimbare a atitudinii proprietarilor față de ei, căci „noi din satul Teiu, deși ne numim moșneni nu avem pământ de cultivat nici a ne câștiga existența zilnică. Suntem vasali boierilor proprietari ... exploatându-ne după plăcere atât cu pământ de cultură, cât și cu vitele, deoarece nouă nu ni s-a dat islaz comunal...”²⁰.

Totuși, prin situația de foști combatanți ei sperau să fie asimilați categoriei veteranilor de război și astfel să beneficieze de prevederile Legii parcelării și vânzării proprietăților statului și de mână moartă, publicată în M.O. nr. 116 din 24 august 1913. Legea noilor împrumutări prevedea că „vor fi preferați întâi veteranii, al doilea absolvenții școlilor de agricultură și al treilea preoții și învățătorii”²¹. În consecință acești țărani cereau să fie preferați în calitate de veterani ca „să ni se dea o parcelă de 5 ha, nu recompensă, nu pomană, ci să plătim și noi în rate ca și ceilalți”²². Era trist că statul român nu își putea recompensa ostașii și ei se vedeau nevoiți să recurgă la calea petițiilor pentru a spera că nu vor rămâne în afara beneficiarilor legislației în vigoare.

În această comună, se pare, cu populație numeroasă, dar cu pământ agricol insuficient pentru acoperirea nevoilor comunității, speranțele se legau de moșia „Funia Domnească” intrată în 1912 în posesia statului ca bun de mână moartă. Ea urma să fie împărțită în loturi și vândută la țărani. Sătenii erau însă foarte săraci „lipsiți cu totul de mijloace, având familii împovărate cu copii mulți”²³. Într-un memoriu din anul 1914, arătându-se că „neavând de la părinții noștri ca moștenire decât două prăjini [de] pământ, loc care nu este suficient pentru a ne cultiva și noi zarzavaturi necesare unei gospodării”, se solicitat ministrului „să binevoiați a ni se da și nouă câte un hectar de pământ din moșia Funia Domnească în condițiile în care dumneavoastră veți crede. Pe pământul ce ne veți da voim să așezăm casele și mica noastră gospodărie”²⁴. Acest grup nu era singurul solicitant, de vreme ce în același an un număr de 9 veterani ai războiului din 1877, sprijiniți de preotul comunei Gh. Podoleanu și fratele acestuia Dumitru Podoleanu, tânăr agronom absolvent al școlii de agricultură, cereau „să fim preferați cu plată, conform legii la predarea loturilor, ca unii ce am îndurat multe pe câmpul luptei ...”²⁵. Ei recunoșteau că „nu am putut răspunde bunăvoinței a onor. guvernelor trecute, care crease legea prin care ni se da pământ în Dogrogea, căci lăsam aici părinți, frați, copii, de care știm cu toții că nu ne despărțim decât cu multe greutate”²⁶.

Motivând că au locuri de cultură în această moșie, în 1916 un grup de 7 săteni adresau o cerere șefului de ocol prin care îl rugau „a ne da și nouă câte un petic de

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, f. 24.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 22.

²⁶ *Ibidem*.

pământ cu chirie anual ... pentru a ne stabili cu familiile noastre”²⁷. Moșia Funia Domnească „astăzi [1916 a.n.] se caută în regie prin noi”²⁸, locuitori din comuna Teiu, care cereau să li se acorde câte 500 m.p. locuri unde să-și construiască locuințe fiind strămtorați și neavând unde să locuiască. Ei acceptau posibilitatea ca „în cazul de s-ar vinde moșia în loturi la țăranii care nu au proprietățile lor, noi ne vom obliga singuri ca să ne mutăm unde ne va cade sortii fără nicio pretenție”²⁹.

Așa cum s-a putut observa, în cea mai mare parte țăranii recurgeau la redactarea unor memorii revendicative colective în speranța aprobării doleanțelor lor. Au existat însă și solicitări individuale, cum a fost de pildă cererea privind închirierea unei suprafețe de teren în condiții aparte, venită din partea săteanului Gh. Marin Gândac din satul Gura Văii, comuna Muereștile, județul Vâlcea. Motivând că cele 1,5 pogoane pe care le stăpânea îi erau insuficiente pentru a-și întreține soția și cei 4 copii, el ruga să i se dea cel puțin 8 pogoane din moșia statului Călimănești, pentru a-și face gospodărie. El se obliga să-și construiască pe acel pământ casă de locuit și șopron pentru vite, să facă sădiri de pomi (pruni, meri, peri), urmând a plăti anual statului arenda pentru teren în cota care i se stabilea. În primii ani dorea să i „se țină la socoteală arenda” pentru a putea realiza cele la care se angajase, întrucât „aș avea o mare râvnă să muncesc, dar nu am pământ”³⁰. După încetarea sa din viață și a copiilor săi, construcțiile și sădирile urmau să rămână statului. Nu cunoaștem rezultatul demersului, dar având în vedere că de pe aceeași moșie, statul oferea 30 ha pentru islaz comunal locuitorilor comunei Călimănești pe baza art. 20 al legii pentru învoielile agricole din 23 XII 1907, la un preț ce urma să fie fixat de Consiliul Superior al Agriculturii³¹, credem că s-ar fi putut găsi teren și pentru acel petent.

Țăranii se vedeau obligați să-și neglijeze munca pe bucata de pământ ce o exploatau pe seama lor, căci urgența era mereu pe pământul arendașului. Astfel, prin sistemul muncii la tarla arendașii și-au asigurat gratuit munca necesară cultivării rezervei lor, mereu crescândă în urma defrișărilor și deștelenirilor³². „Din cauza proprietarilor și arendașilor suntem oameni săraci și fără pământ”³³, se arăta într-un memoriu al moșnenilor din comuna Ionești-Tomșanca, județul Argeș. Conștienți de învoielile defavorabile ce îi aduseseră în stare de ruină, bieții săteni sperau să găsească la autoritățile centrale înțelegere și apărare împotriva nedreptăților îndurate. În continuarea documentului mai sus amintit se specifica: „Învoielile agricole le facem la tarla. Ne dă [la] țăranii câte 5 pogoane și pentru proprietari îi facem treisprezece [pogoane] la tarla, 30 zile cu brațele, cinci zile cu caru[!], 20 lei ierbăritul de vită mare, 3 lei de vită mică, 4 ouă, 4 găini, două oca unt, două oca lână, 160 saci la gară transport, toate acestea fără nici o plată”³⁴. Consecința acestei spoliațiuni nu putea fi decât aceea că „astăzi ne aflăm muritori de foame noi și trăgătorii cu care ne hrănim cu ei”³⁵.

²⁷ *Ibidem*, f. 37.

²⁸ *Ibidem*, f. 35.

²⁹ *Ibidem*, f. 37.

³⁰ Arh. N.I.C. fond. M.A.D.; Regii, dosar nr. 2123/1910, f. 19.

³¹ *Ibidem*, f. 48.

³² Constant C. Georgescu, *Aplicarea legii învoielilor agricole*, București, 1910, p. 3.

³³ Arh. N.I.C. fond Ministerul Agriculturii, Industriilor, Comerțului și Domeniilor, Islazuri, Generale, dosar 1/1908, f. 4.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

O cale de ieșire din această situație era înființarea de obști sătești destinate arendării de terenuri necesare asigurării traiului comunităților rurale. Grupuri de săteni asociați în număr mic la început au început să pună bazele unor *obști de arendare*, formă de organizare lucrativă tipic românească în scopul închirierii și cultivării unor moșii. Ele au fost înființate în baza legii obștilor sătești din 1904 și au cunoscut o evoluție remarcabilă atât sub aspect numeric și al componenței lor, cât și ca influență în lumea satului.

După opinia lui Spiru Haret, unul dintre susținătorii obștilor, situația de țăran obștean era una tranzitorie spre statutul de cultivator proprietar de pământ³⁶. În această postură micii agricultori puteau dobândi cunoștințe profesionale sub asistență specializată și, în același timp, acumulau mijloace financiare necesare depunerii avansului cerut de Casa Rurală. Obștile de arendare și-au constituit propriul capital social vărsat și fondul de rezervă, srijinite de băncile populare care le acordau împrumuturi. „Încă din anul 1909”, se arăta într-un memoriu din martie 1913 adresat M.A.D. de locuitorii din comuna Giurguța, județul Dolj, „ne-am constituit obște spre a lua în arendă acest teren conform art I din legea pentru arendarea moșiilor statului la obștile sătești, lege din 10 aprilie 1909. Am adunat, la constituirea acestei obști „Frăția”, un capital de 1220 lei ca garanție, pentru terenul în chestiune, capital depus la Banca Populară „Voința Sătenilor”, conform statutelor obștilor”³⁷.

Nu întotdeauna însă, constituirea islazului comunal a fost un lucru facil. Așteptările țăranilor erau mari și în cazul întârzierilor sau, mai grav, al neacordării de terenuri, aceștia au sesizat autoritățile prin memoriile trimise. Moșnenii din comuna Golești-Râuri, județul Muscel, apreciau că „ocupația noastră de căpetenie e creșterea vitelor”, iar „prin noua lege agricolă, nouă nu ni s-a sat islaz de vite și dacă ni s-ar mai regiona [restricționa; a.n.] și acesta am fi supuși pieririi”³⁸. Ei cereau să li se lase libere islazurile, deși subinspectorul silvic de la Aninoasa le limita accesul în anumite zone utilizate până atunci pe motivul că „e pădurea mărunță care [riscă; a.n.] să fie distrusă de vite”³⁹.

Locuitori ai comunei Fata, județul Olt, afirmău că: „Deși suntem moșneni n-avem decât foarte puțin pământ care-l avem ocupat cu pruni și gospodăria neavând unde ține nici cel puțin 2 boi de muncă”⁴⁰. Ei cereau islaz în moșia statului Rajletu Govora „care dispune de o întindere însemnată de poeni pentru a se putea face islazuri comunale”⁴¹. Obișnuiți a-și asigura traiul de pe urma vitelor, moșnenii ajunseseră într-o situație foarte grea. „Suntem pomeniți moșneni de mai multe secole”, afirmău într-o petiție adresată M.A.D., locuitori ai comunei Băscovel, județul Argeș, „și acum am rămas să posedăm câte o mică bucățică de pământ nefiind suficientă nici pentru cultură, nici pentru pășunat”⁴². Soluția propusă de ei era acordarea de islaz din moșia statului Cotmeana „să scăpăm vitele de la moarte, căci altfel nu avem unde le pășuna și deci suntem nevoiți a le vinde sau a

³⁶ A. G. Galan, *Însemnătatea obștilor de arendare în economia noastră agrară* (extras din „Curierul Cooperăției Române”, nr. 7-8, iulie-august 1941), p. 30.

³⁷ Arh. N.I.C, fond *Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Regii*, dosar nr. 2672/1912, f. 13.

³⁸ Arh. N.I.C, fond *M.A.I.C.D.; Serviciul Islazuri, Generale*, dosar 1/1908, f. 18.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 24.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, f. 17.

muri de foame⁴³.

Creșterea vitelor ocupa și în Giurgița un loc foarte important, pe timpul iernii fiind principala ocupație a locuitorilor. Pentru cei 193 boi, 101 vaci, 53 mânzați, 83 cai și 6 noateni învoite la pășune locuitorii achitau 2416 lei taxă pentru pășunat⁴⁴. Arătând că „vitele noastre mari și mici sunt expuse a pieri de foame⁴⁵”, petiționarii interveneau „spre a ne da islaz pentru pășunatul vitelor [...] care sunt în număr foarte mare și au strictă nevoie de iarbă ...”⁴⁶. La rândul lor moșnenii din comuna Flămânda, județul Mehedinți cereau islaz pentru vite în baza art. 14 din legea învoielilor agricole. Islazul se afla pe moșia învecinată Rogova, proprietate a statului, deoarece în localitatea lor nu era posibil a li se oferi un asemenea teren. În schimb ei se ofereau ca „noi să-l plătim după lege”⁴⁷.

O situație cu nimic mai ușoară decât a comunităților de moșneni relatate mai sus, o aveau foștii clăcași din comuna Bărbătești, județul Argeș. Prin legea învoielilor agricole ei trebuiau să beneficieze de islazuri comunale dar, așa cum rezultă din memoriul adresat M.A.D. în 1908 „vedem că nouă, foștilor clăcași ai moșiei statului Cotmeana «Răsăritul și Apusul», nu numai că nu ni s-a destinat nici un deget de islaz conform legii, dar ni s-au arat și islazurile pe care le pășunam până acum în anii trecuți”⁴⁸. Pentru a ieși din starea disperată în care se aflau cereau dreptul de a utiliza temporar pădurea și, lucru mai rar întâlnit, aplicarea unor sancțiuni pentru cei ce îi aduseseră în această situație. „Nu mai avem unde ne duce vitele. Ce să le facem? Să le vindem [?] O parte sunt amanetate la bancă și afară de asta sunt așa de slabe încât nu le putem duce la târg și chiar dacă le-am duce nu putem lua nimic pe ele ... Cu profund respect vă rugăm ... să ne fie permis a pășuna una sau două luni de zile prin pădurile seculare ... căci [vitele; a.n.] mor de foame și sete, deoarece suntem oprii și de la apă, fiind izvoarele tot în pădure.

Cerem să se aplice pedeapsa prevăzută de Codul silvic celor ce au arat islazul”⁴⁹.

În doleanțele exprimate nu se cereau scutiri sau amânări de la plată, nici alte favoruri, ci doar posibilitatea de a lua teren în arendă pentru a beneficia de oportunitățile create de legislație. Așezarea unui sat pe teritoriul unei moșii a statului sau în vecinătatea acesteia era văzută ca o șansă în plus de a obține islaz pentru vite în condiții rezonabile față de pretențiile puse de marii proprietari și arendași. Țăranii urmaseră etapele necesare precum înființarea obștilor de arendare, crearea unui capital de garanție la banca populară și, prin urmare, se considerau îndreptățiți pentru a primi terenul necesar. Pentru comunitățile rurale sărace miza asigurării hranei vitelor de muncă echivala cu garantarea continuării exercitării plugăriei și a existenței familiilor lor.

Uneori apăreau diferende în legătură cu contractele de pășunat atât între țărani și funcționari ai statului animați de satisfacerea unor interese personale, cât și între obștile de arendare. De pildă, locuitori din comuna Corodești, județul

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Arh. N.I.C., fond M.A.D.; *Regii*, dosar nr. 2672/1912, f. 45.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 13.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Arh. N.I.C., fond M.A.I.C.D.; *Serviciul Islazuri, Generale*, Dosar nr. 1/1908, f. 15.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 25.

⁴⁹ *Ibidem*.

Tutova învoiiți cu contract pentru pășunarea vitelor pe moșia statului Florești s-au văzut izgoniți de pe acel islaz sub motiv că vitele stricau puietii. Într-un memoriu adresat M.A.D. sătenii își apărau drepturile arătând că dumbrava arendată lor era una seculară fără plantație de puieti, excluderea neprivind și vitele pădurarului statului. Petiționarii vedeau cauza conflictului în strâmtorarea islazului pădurarilor statului „pentru vitele lor și ale favoriților lor”⁵⁰. Relatarea este relevantă pentru modul direct în care țărani tranșaseră disputa până la luarea unei decizii oficiale. Pădurarul de la cantonul „Valea Mircești” cu 49 de oi „după ce noi deja învoisem vitele la islaz ... a găsit de cuviință să pășuneze cu oile sale. Bineînțeles, dacă am fi lăsat să pășuneze el cu oile și alte vite, n-am fi avut noi iarbă pentru vitele noastre, așa că am fost nevoiți a-i lua zilele trecute [înainte de 22 aprilie 1909; a.n.] oile de pe islazul arendat de noi și a le închide în oborul comunal”⁵¹. În concluzie sătenii cereau respectarea contractului încheiat, alarmați de pericolul că vitele „sunt expuse a pieri de foame”⁵².

Un alt conflict de interese, tot pentru întâietate asupra folosinței de pășune, a fost rezultatul aplicării legii pentru arendarea moșiilor statului la obștile sătești, lege din 10 aprilie 1909. Pe moșia statului Giurgița, județul Dolj, fostă a Școlii Obedeanu și a Mănăstirii Horezu, trăiau și munceau 538 capi de familie. De această moșie se foloseau însă și alți 80 capi de familie dintr-o așezare alăturată, Urzica Mare, aflată la doar 1 km distanță. Situația a creat atât o presiune suplimentară asupra necesarului de islaz pentru creșterea vitelor, cât și o sursă de nesiguranță și dispută pentru primirea contractului din partea M.A.D. Țăranii localnici din obștea „Frăția”, comuna Giurgița „se plâng mai mult de faptul că moșia se va da în regie la locuitorii din cătunul Urzica Mare, comuna Urzicuța, sat pe proprietate particulară”⁵³, pe când ei erau singurii care locuiau pe moșie. În conformitate cu instrucțiunile muncii în regie, ei rugau „să îngrijiiți în prima linie de sătenii de pe moșie și pe urmă, din prisos, să dați și altora vecini”⁵⁴.

Alteori, acordarea dreptului la pășunat genera abuzuri așa cum rezultă dintr-o petiție a unor locuitori din comuna Călimănești, județul Vâlcea. Aceștia reclamau că li s-a dat prea puțin loc de pășunat de către șeful de ocol Jiblea, întrucât acesta „a învoit un comerciant cu 160 de oi, 3 vaci și 4 mânzați pe care le ține pentru speculă”⁵⁵. Era în mod evident vorba de „o învoială la pășune contrară legii pentru învoieli agricole”⁵⁶.

Tot în categoria abuzurilor se înscrie și impunerea țăranilor la muncă forțată. Dintr-o scrisoare adresată M.A.D. de regizorul moșiei statului Bogdana aflăm de ruperea zăgazului bălții Urlui în 1907, în urma căreia eleșteul a secăt, iar peștele și trestia au pierit. Ca urmare, el însuși a obligat pe țăranii ce luaseră moșia în arendă să refacă gardul din fața zăgazului „Urlui cu trestia” în mod gratuit. Pentru materialul necesar de cel puțin 5 care de mărăcini și un car de pari regizorul ruga pe șeful de ocol silvic Țigănia-Dragomirești să procure cele solicitate din

⁵⁰ Arh. N.I.C., fond M.A.I.C.D.; *Serviciul Islazuri, județul Tutova*, dosar nr. 5/1908, f. 8.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Arh. N.I.C., fond M.A.D.; *Regii*, dosar nr. 2672/1912, f. 7; 10.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 10.

⁵⁵ Arh. N.I.C., fond M.A.I.C.D.; *Serviciul Islazuri, Generale*, dosar nr. 3/1908, f. 168.

⁵⁶ *Ibidem*.

moșia statului Bogdana⁵⁷.

Atunci când între arendaș și țărani nu se ajungea la un consens privitor la cuantumul arenzii, situația devenea critică pentru plugari. Urcarea prețului terenului oferit spre închiriere la cote situate peste capacitatea lor de plată putea să conducă chiar la dezagregarea unor comunități. În acest caz strămutarea de pe o moșie particulară pe o moșie a statului se putea face doar cu aprobarea autorității, împinsă de realitățile din lumea satului să găsească o rezolvare celor mai săraci dintre țărani. De exemplu în anul 1915 un grup de săteni conduși de preotul local din comuna Teiu, județul Argeș, își prezenta astfel situația: „Fiind lipsiți cu desăvârșire de pământ pentru a ne face case de locuit și cum actualmente suntem supuși la un regim aspru pentru locurile ce le avem pe moșia Cantacuzeanca, azi arendate d-lui Dragomirescu, care nu ne mai acordă a plăti aceeași arendă din trecut și pentru care motiv suntem puși în poziția critică de a ne părăsi locuințele și a ne rămâne familiile pe drumuri ...”⁵⁸. Ei solicitau ministrului ca „În astfel de împrejurări și față de timpurile anormale de astăzi, să binevoii a ne da pomoaste (loc; a.n.) de casă în moșia Funia Domnească din comuna Teiu, variind suprafețele între 5000-2500 m.p. de fiecare, pentru care vom plăti în parte pentru ele o arendă anuală după cum veți binevoi a ne preciza d-voastră”⁵⁹.

În ciuda asigurărilor că vor „plăti cu chirie locul zis cămin”⁶⁰, demersul lor nu și-a găsit prea rapid o rezolvare, dificultățile venind din faptul că moșia nu era încă parcelată și nici ridicată în plan. Comunitatea era atât de strâmtorată încât nu își putea permite să întrețină indispensabilul fierar și, tot în autoritatea statului își punea speranța rezolvării situației: „Neavând în satul nostru nici un meseriaș fierar ... astfel ca să-și poată lucra orice lucru privitor la instrumentele agricole, secerători etc.”, ei rugau ministerul să-i acorde unui anume Ion Gh. Vasile, fierar român, ortodox, stabilit în comună de un an și jumătate un pogon de pământ din moșia Funia Domnească, proprietatea statului „cu arendă anuală cum se dă și celorlalți locuitori spre a-și constitui un atelier unde să lucreze permanent”⁶¹. Sătenii își exprimau încrederea „că așezarea acestui meseriaș, aci, va fi în folosul agriculturii, baza statului nostru”⁶².

Am lăsat la final o relatare a două comunități de moșneni, deopotrivă emoționantă și atotcuprinzătoare privind dificultățile existenței cotidiene. Memoriul trimis în anul 1908 M.A.D. relevă într-un mod cumulat aspectele esențiale, întâlnite disparat în cazurile anterioare. Ele se referă la lipsa pământului de cultură ca urmare a creșterii numărului populației, nevoia de asigurare a celor necesare traiului prin deplasarea forței de muncă în alte zone, arenda ridicată și învoielile abuzive, lipsa islazului pentru vite, aspecte ce subliniază accentuarea stratificării sociale în lumea satului. „Ne aflăm cu locuințele – se arăta în memoriu – pe o întindere de mai puțin de 30 ha de pământ cu sădiri și pădure pe un teren râpos și aproape neroditor. Singurul nostru mijloc de viață nu este decât [să] părăsim soțiile și copiii lucrând iarna, cu pericolul vieții noastre, în munți și vara la câmp în județele Vlașca și Ialomița. Creșterea vitelor cu care am putea să ne căpătăm

⁵⁷ Arh. N.I.C, fond M.A.D.; Regii, dosar nr. 2123/1910, f. 6.

⁵⁸ Arh. N.I.C, fond M.A.D.; direcția Bunuri, județul Argeș, dosar nr. 2/1912, f. 29.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 30.

⁶¹ *Ibidem*, f. 33.

⁶² *Ibidem*.

existența zilnică este cu totul înjosit [decăzută, a. n.] ... din cauza lipsei de islaz ... Din care cauză am rămas 2 familii pe o pereche de boi și o vacă cu lapte. Nu mai putem munci nici micul nostru ogor, nici a ne hrăni pe noi și copiii din cauza lipsei ce avem de islaz și loc de cultură.

Domnii proprietari și arendași în loc a ne mai îndulci traiul, mai rău suntem împovărați din cauză că locurile de cultură am ajuns a le lua cu 60-160 [lei a.n.] hectarul și alte condiții ca pui de găină, [de] curcă și zile de clacă. Așa, că de mare nevoie am luat locuri și în felul acesta și pe a.c. iar a le ara, vai de noi, am ajuns a le săpa cu sapa din cauza lipsei de întreținere a vitelor de muncă pe care nu avem unde le pășuna. Noi deși suntem moșneni și nu clăcași, am ajuns mai rău ca clăcașii, din punct de vedere că strămoșii noștri au avut 30 ha pământ [și] au fost în număr de 6 capi de familie, dar astăzi după al patrulea neam, ne găsim tot pe același pământ 35 de capi de familie. Și am rămas în sapă de lemn ....

Domnule Ministru, rugându-vă cu lacrimi de sânge spre a ne aduce și nouă o ușurare dându-ne ... islaz pe proprietatea Vărzari, cea mai apropiată de noi sau unde veți crede d-voastră ... căci suntem cu toții pierduți cu desăvârșire⁶³. Situația locuitorilor din satul Ginerica, comuna Milea Isbășești și din satul Socarici, comuna Corbii Mângureni din județul Argeș prezentată pe larg mai sus nu era din păcate, specifică doar comunităților din zona de munte și deal, ci reflecta o realitate mult mai generală. Totuși, frecvența ridicată a memoriilor provenite din localități submontane ale Olteniei și Munteniei demonstrează fără nici un dubiu că starea economică a moșnenilor, cândva o categorie relativ înstărită, se erodase în mod accentuat, devenind de-a dreptul precară.

De la caz la caz, plugarului român i s-a rezervat statutul de producător agricol de subzistență, rebel social, bun platnic fiscal, soldat patriot, iar după Marea Unire și de cetățean cu drept de vot. Legile pe care le invocau sătenii în demersurile lor la înaltele autorități ale statului constituiau pași importanți în reglementarea de ansamblu a stării de lucruri din lumea satului românesc, dar în lipsa unei noi și ample reforme agrare, efectul lor rămânea în mod evident selectiv și limitat.

Peasants Memorials after the Revolt in 1907 ***(summary)***

A century after the tragic events of 1907, the social aspect of the agricultural issue reveals new dimensions concerning the information from certain less researched archive funds. They prove the poor financial position of most of the country people.

The implication of several state institutes by way of legislative or financial projects was demanded in individual or community memorials. They expressed despair in facing the almost inevitable hardships as well as the hope that the central justice authority would help them.

The effect of all the steps taken by the peasants was obviously selective and limited because a new and thorough agrarian reform did not exist at that time.

---

⁶³ Arh. N.I.C., Fond M.A.I.C.D.; *Islazuri, Generale*, dosar nr. 1/1908, f. 19.